

De Vakvereniging voor Brandweervrijwilligers (VBV) maakt zich zorgen over het verdwijnen van brandweerposten. Stephan Wevers, brandweercommandant in Enschede en bestuurslid van de brandweerkoepel NVBR, taxeert de ontwikkeling juist positief. Waar ging het mis tussen vrijwilligers en korpsleiding? Wevers: „Ik denk dat we tussen 1995 en 2005, toen de brandweer een grote professionalisering doormaakte, te weinig aandacht aan de vrijwilligers hebben besteed.”

Foto ANP/Koen Suyk

‘Brand is niet voor brandweer uitgevonden’

door onze redacteurs
**Rien van den Berg
en Stephan Bol**

ENSCHEDÉ – Even een rondje Enschede, zegt Stephan Wevers. Want dat maakt veel duidelijk. De Enschedese brandweer resideert tegenwoordig op een industrieterrein vlak bij de snelweg, aan de grote invalswegen naar de binnenstad. De ‘oude’ brandweerkazerne funktioneerde nog steeds, in het hartje van de stad, vlak bij een rotonde die grote delen van de dag aan ernstige verstoppen lijdt. „Gebouwd na de oorlog. In een tijd dat men dacht dat je vanuit het centrum overal snel komen kon. Ik heb onlangs een rapport gelezen uit 1953 waarin gesteld werd dat het met de toename van het verkeer wel mee zou vallen.” Wevers grijnst. Binnenkort verdwijnt dus de post Enschede-centrum. Zoals ook de post Lonneker al verdwenen is. En twee secties, Enschede-Zuid en Enschede-Oost zijn ook verdwenen. Dat waren geen echte posten, maar gebieden waarin een backup geregeld was voor als de reguliere inzet onvoldoende zou zijn, bij hele grote branden bijvoorbeeld. Of een vuurwerkrampe. Kunnen die posten dan wel verdwijnen? Wevers knikt. „We hebben in dorpen om Enschede heen twee nieuwe posten gebouwd, in Glanerbrug en Boekelo. Daar hebben we veertig nieuwe vrijwilligers gewonnen en opgeleid.” Het effect is tweeledig, zegt Wevers. Het gebied rond de dorpen Glanerbrug en Boekelo heeft een betere brandweerdekking, en de backup voor Enschede is vanuit die twee posten gegarandeerd. „Backup hoeft niet per se een aanrijtijd van acht minuten te hebben. Die wordt opgeroepen als de brandweer die al ter plaatse is inschat dat er hulp nodig is.” Vroeger, vertelt Wevers, regelde elke gemeente zijn eigen backup. Nu zijn de brandweerregio's steeds meer elkaars backup. Dat scheelt aanmerkelijk in de vereiste menskracht en in het benodigde aantal posten. De moderne techniek speelt daarbij een sleutelrol. Computermodellen berekenen de plaatsen waar posten vereist zijn, en rekenen ook uit wat het handigste is voor een goede dekking in een groter gebied. Wevers somt de voordelen op: „De afstem-

Volgens Stephan Wevers zijn veel postsluitingen goed te verdedigen. De commandant van Enschede signaleert veel veranderingen in het ‘werk’ van de vrijwilliger. [foto Christian van der Meij]

ming tussen korpsen is beter geworden, de overlap tussen brandweerposten van verschillende gemeenten is teruggebracht, de professionaliteit van de korpsen is verbeterd en het systeem van de meldkamer ook.”

Culturen

Bij dit verhaal wordt één gegeven steeds opvallender: tachtig procent van de brandweerorganisatie van 28.000 mensen bestaat uit vrijwilligers. En tussen al die korpsen onderling bestaan aanmerkelijke cultuurverschillen. Het maakt nogal uit, zegt Wevers, of de kern van je korps van oudsher gevormd wordt door vrijwilligers of professionals. „Hengelo, een stad met 80.000 inwoners, heeft van oudsher een vrijwillig korps. Andere steden van diezelfde grootte werkten met een kern van beroepsbrandweerlieden. Op de dorpen zijn de verschillen nog groter. In het ene dorp bestaan de vrijwillige brandweer grotere uit lokale ondernemers, een ander korps is opgebouwd uit boeren. In de stad is het korps juist weer vaak een afspiegeling van de hele samenleving.” Dat is geen enkel probleem, zegt Wevers, tot je gaat proberen de organisatie te stroomlijnen. Want de teams met hun verschillende culturen zullen steeds meer elkaars backup worden. „Hoe werk je dan samen, hoe vorm je dan één team.” Wevers kent de verhalen wel over

concurrentie tussen korpsen. „De tijd dat ze elkaars slangen doorsneden omdat dit hún brand is, is echt voorbij.”

De moderne vrijwilliger is die van vroeger niet. „De vrijwilliger die dertig jaar lid was van de vrijwillige brandweer, al zijn vrije tijd stak in de brandbestrijding, met vrouw en kinderen mee ging op brandweertjes naar Ameland, die bestaat steeds minder.”

„Steeds minder vaak tref je mensen aan wiens hele leven zich in één dorp of stad afspeelt. De mobiliteit is toenomen. We hebben een brandweervrijwilliger in dorp a, die elke werkdag acht uur of meer in plaats b is. Misschien zouden we hem ook daar wel kunnen inzetten. Dat zou enorm handig zijn. Maar dat vergt wel wat van de organisatie. Het is dan het beste als in dorp b de brandweer volgens dezelfde procedures werkt als in dorp a, en liefst ook met hetzelfde materieel. Dan kan de vrijwilliger in beide dorpen blindelings vinden wat hij nodig heeft en doen wat hij moet doen.”

Het verschil tussen vrijwilligers en professionals zal in de komende jaren kleiner worden, denkt Wevers. In zijn korps krijgen vrijwilligers al exact dezelfde opleiding als de ‘beroeps’, inclusief trainingsstages in Zweden. „Vrijwilligers geven ook aan dat ze dat waarderen: doe niks apart voor vrijwilligers. De moderne vrijwilliger

verlangt van ons dat wij een professionele organisatie zijn, waarbinnen zij hun taak kunnen uitoefenen.” Ook van de andere kant vervalt het verschil tussen vrijwilligers en beroeps nogal eens, zegt Wevers. „We hebben hier ook mensen die beroeps zijn in Enschede, en 's avonds vrijwillig diensten draaien in Losser.”

Ruud van Vliet, voorzitter van de Vakvereniging voor Brandweervrijwilligers, herkent het beeld dat Wevers van de vrijwilliger schetst niet. Volgens hem werken vrijwilligers en beroepsbrandweer al vele jaren op eenzelfde niveau. „Ongeacht hun hoofdberoep, gaan alle brandweervrijwilligers voor hun passie of zijn nu boer, kantoormedewerker of directeur van een bedrijf zijn. De inzet van vrijwilligers in twee korpsen dwingt in het geheel niet tot een gelijkstelling van de cultuur en het materieel”, zegt hij. „De vrijwilliger uit post ‘a’ is heel goed in staat te onthouden dat in post ‘b’ de slangen op een andere plek liggen dan wel dat een procedure afwijkt. Het zijn geen robotten maar veelal goed opgeleide personen die absoluut open staan voor innovatie. Al op veel plaatsen in het land doen brandweervrijwilligers die overdag elders werken, daar dienst om de eventuele onderbezetting op te lossen. Je hoeft hen maar te vragen, ongeacht hun lokale cultuur, en zij staan te trappelen, ook in een grote stad. Daar heb je geen grote reorganisaties voor nodig, maar de wil om het te regelen.”

Volendam

Branden blussen is moeilijk en gevaarlijk werk, en dat zal altijd zo blijven. „Branden zijn niet voor de brandweer uitgevonden”, zegt Wevers. De brandweer zal bij elke brand opnieuw moeten inschatten wat de situatie is, welke risico's er zijn, welke onverwachte gevaren zich bevinden in de schimmenwereld van vuur en rook. Maar de Enschedese brandweercommandant schetst nog een reeks van factoren die allemaal hun invloed hebben en hebben op de manier waarop de brandweer haar werk moet doen. De eenentwintigste eeuw begon natuurlijk stormachtig. De vuurwerkrampe in Enschede en de cafébrand in Volendam leverden trieste statistieken op. Enschede: 23 doden, 950 gewonden, 200 woningen verwoest, 1500 woningen beschadigd,

500 bedrijfspanden beschadigd, 1250 mensen dakloos. Volendam: 14 jongeren overleden, 180 gewond – met alle psychosociale gevolgen van dien. Na ‘Enschede’ werden de landelijke regels voor vuurwerk en andere explosieve stoffen aangepast. Na ‘Volendam’ werden de regels voor brandveiligheid in de horeca aangescherpt. „Die regelgeving moet de komende drie jaar zijn beslag krijgen. En voor de brandweer is dat alle hens aan dek.”

Tegelijk zijn de Nederlandse gemeenten al twintig jaar verwickeld in een golf van herindelings. Elke herindelingsopnieuw bleek dat de brandweertzorg vanuit de gemeente georganiseerd was, en niet vanuit een breder, regionaal perspectief. Wetenschappelijk onderzoek, onder meer van de Rotterdamse hoogleraar Lucas Meijs, toonde aan dat de ouderwetse vrijwilliger in snel tempo aan het uitsterven is. De moderne vrijwilliger wil een afgebakende taak in een professionele omgeving. Wevers: „Er zijn brandweerposten gesloten omdat ze het niet konden bolwerken. Soms kregen ze gewoon de auto niet vol. Zo werkte het ook.” Vroeger meldten de vrijwilligers zich gewoon aan de kazerne: ‘ik wil bij de brandweer’. Zo gaat dat niet meer. De vrijwilliger moet gewonnen worden.

Van Vliet wijst er echter op dat er nog tal van korpsen zijn die een wachttijd hebben. „Het gaat erom hoe je lokale werfkraft organiseert. Wij zien nog weleens dat er inderdaad brandweerposten zijn die het niet kunnen bolwerken. Dat klopt, maar wat wij dan ook vaak horen is dat zij onvoldoende steun krijgen om de kazerne te moderniseren, hun materieel te vervangen en om lokaal personeel te werven. Dan verdwijnt de animo om bij de vrijwillige brandweer te gaan.” Van Vliet wijst er echter op dat het onderzoek van Meijs over de vrijwilliger in het algemeen gaat. Een onderzoek van Gerrit Haverkamp uit 2005 onder brandweervrijwilligers schetst volgens hem een heel ander beeld. Haverkamp waarschuwde volgens Van Vliet in 2005 dat de belasting van brandweervrijwilligers te hoog werd en het management voorzichtig moest zijn met organisatorische wijzigingen.

Toch verandert er bij de vrijwillige brandweer ook steeds meer. Er moet bijvoorbeeld meer worden overlegd

‘De baas snapt niet dat een vrijwilliger onder werktijd een oliespoor moet uitwissen’

met werkgevers. Wevers: „Vragen als: hoe is iemand verzekerd? Waar mag ik hem voor inzetten? Werkgevers spelen hun mensen wel vrij voor het bestrijden van een brand. Dat iemand daarvoor nodig is, snapt een werkgever wel. Maar dat zijn werknemers in de tijd van de baas bezig is met het uitwissen van een oliespoor, dat snapt hij niet. Kunnen anderen dat niet doen? Je moet als brandweer dus goed bepalen waar je nog voor uitrukt.”

Wevers kent een experiment in Utrecht, waar geprobeerd wordt een autospuiter te bemensen door twee brandweertjes. De vrijwilligers reageerden daar aanvankelijk verontwaardigd op. Zo zouden ze overbodig worden. Maar Wevers stelt dat deze ontwikkeling vrijwilligers juist ten goede komt. Zo blijven ze goed inzetbaar, ook als ze met minder zijn. Van Vliet snapt niet dat Wevers voorstander is om twee man op een spuit te laten uitrukken. „Juist in Enschede zouden ze moeten weten wat het is om met te weinig personen op een auto uit te rukken.” Van Vliet haalt het onderzoeksrapport van de commissie Oosting, dat de vuurwerkrampe onderzocht, aan. Daarin staat dat de eerst uitgerukte brandweerauto met vier man uitrukke, waarvan de chauffeur bij de auto moest blijven. De overige drie brandweermannen konden daardoor niet het gehele terrein systematisch verkennen. „Wat ons

betreft blijft zes man op een spuit daarom het absolute minimum. Mocht hier verandering in komen, dan moet dit eerst onderbouwd worden door wetenschappelijk onderzoek.”

Wevers bespeurt nog meer veranderingen in het vrijwilligerswerk. De ‘juridisering’: verzekeringsmaatschappijen deden vroeger zonder bedenking de maatschappelijke taak die brandweerlieden op zich namen. Nu is dat niet meer vanzelfsprekend. Werkgevers vragen zich af wie er opdraait voor de kosten als hun werknemer iets overkomt tijdens zijn inzet als vrijwillig brandweerman. Een individuele brandweerman kan tegenwoordig vervolgd worden voor eventuele fouten.

Dat raakt ook de herindelings van de brandweerposten, zegt Wevers. „Het kan dus zijn dat bij de meldkamer een brand binnenkomt in, zeg maar, de Kerkstraat 3. De meldkamer weet dat de brandweerpost van een naburige gemeente die plek sneller kan aanrijden dan de brandweer uit de eigen plaats. Maar dan moet dat naburige korps wel verantwoording afleggen over de kwaliteit.” Bovendien moet er in zo'n geval iets worden uitgelegd aan de mensen in de Kerkstraat. Die zullen al snel gaan mopperen over hun ‘eigen’ brandweer die er niet was. „We zullen hen duidelijk moeten maken dat de brandweer uit de buurgemeente kwam vanwege de kwaliteitsnormen die we hanteren. De burens waren er eerder dan de eigen brandweer er geweest zou zijn.”

Terugloop

Per saldo loopt dus het aantal posten terug, en ook het aantal vrijwilligers. Maar Wevers denkt dat daarover geen noodvlag gehesen hoeft te worden, zoals de Vakvereniging voor Brandweervrijwilligers doet. „Het gaat allemaal vanuit de inhoud. We kunnen meer met minder mensen. We kunnen met minder posten dezelfde kwaliteit leveren.” Meer vrijwilligers? Prima, maar dan wil Wevers ook een extra zak met geld. „Ik wil niet bezuinigen op de opleiding van mijn mensen. Ze krijgen dezelfde training als de beroeps, tot in Zweden toe. Dat kost vijftienduizend tot tienduizend euro per jaar. Als de samenleving een groter brandweerkorps wil, is dat prima. Betaal maar.”